

Narzędzia z młodszej epoki kamienia w zbiorach Muzeum Historycznego w Sanoku

Do jednej z najliczniej reprezentowanych kategorii zabytków archeologicznych, znajdujących się w Muzeum Historycznym w Sanoku, należą neolityczne narzędzia kamienne i krzemienne. Wszystkie zabytki są luźnymi znaleziskami i pochodzą z terenu powiatów: sanockiego, leskiego, ustrzyckiego i brzozowskiego.

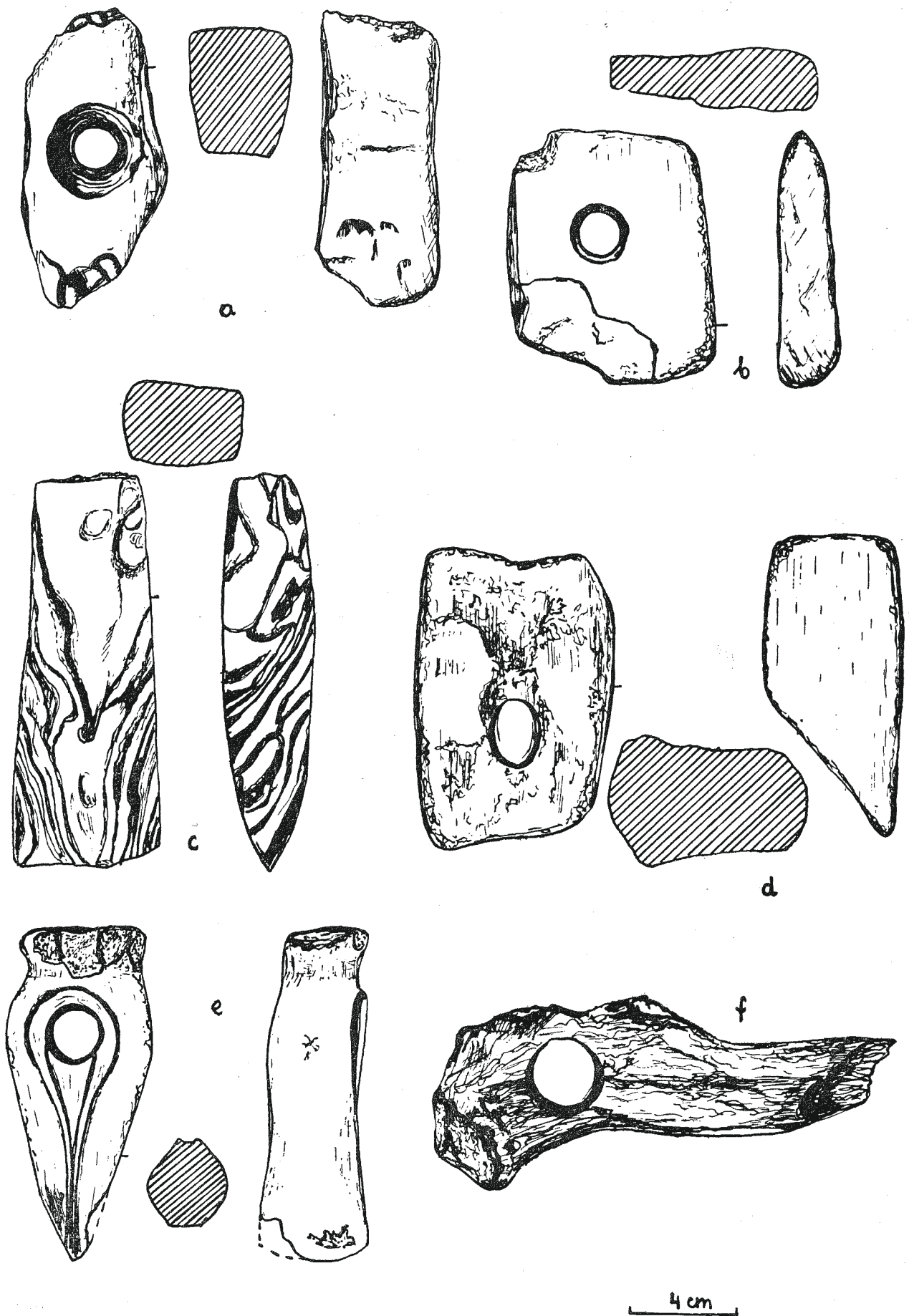
S a n o k pow. loco

Toporek wykonany z piaskowca drobnoziarnistego, o kolorze brązowym i nieregularnym

kształcie, z przewierconym, stożkowym otworem. Został znaleziony w Sanie pod Białą Górą. Wymiary: dł. 11 cm, wys. 4,8 cm, śred. otworu 1,6 cm i 3 cm (Ryc. 1a).

W 1962 r. Zenon Chruszcz z Sanoka znalazł motykę, wykonaną z czarnego łupku i kształtem zbliżoną do prostokąta z wierconym dwustronnie otworem. Wymiary: dł. 9,4 cm, szer. 7,6 cm, wys. 2,2 cm, śred. otworu 2,3 cm i 3,1 cm (Ryc. 1b).

Motyka zbliżona formą do kopyta szewskiego

Ryc. 1. SANOK pow. loco — (a, b, d); PIELNIA pow. Sanok — (c); ZAGÓRZ STARY pow. Sanok — (e, f);
toporki kamienne — (a, b, d, e, f), siekierka krzemienista (c).

(?); stożkowaty otwór przewiercony skośnie. Narzędzie wykonane jest z beżowego, drobnoziarnistego piaskowca, a zostało znalezione w Sanoku przy ul. Rymanowskiej i przekazane Muzeum przez S. Sołtysika. Wymiary: dł. 11 cm, wys. najw. 5 cm, śred. otworu 2,5 cm i 3 cm (Ryc. 1d).

Pielnia pow. Sanok

W 1934 r. w miejscowości tej, na terenie zw. „Stawiska”, wykopano siekierkę dużych rozmiarów, wykonaną z krzemienia pasiastego. Obuch siekierki jest gruby, ostrze łukowate, przekrój poprzeczny prostokątny. Cała powierzchnia narzędzia polerowana. Wymiary: dł. 14,7 cm, obuch 3,2 cm × 4,8 cm, szer. ostrza 5,5 cm, grub. 3 cm (Ryc. 1 c).

Zagórz Stary pow. Sanok

Toporek wykopany w tej miejscowości przez T. Żurowskiego, wykonany jest z czarnej skały magmowej-gabro. Posiada wyodrębniony obuch, ścienione ostrze. Cylindryczny otwór otoczony jest dookoła obwódką żeberkową, biegnącą podwójnie w kierunku ostrza. Cała powierzchnia toporka starannie gładzona. Część pracująca narzędzia i obuch uszkodzone. Wymiary: dł. 12,4 cm, szer. 2,8 cm, śred. otworu 2 cm (Ryc. 1e).

W 1939 r. koło tzw. „Bednarki” znalazł T. Żurowski motykę z rogu jeleniego, z cylindrycznym otworem i ostrzem skośnie ściętym. Wymiary: dł. 17 cm, szer. otworu 2,6 cm (Ryc. 1f).

Turzańsk pow. Sanok

Motyka wykonana ze skały magmowej, koloru szaro-zielonkawego. Przekrój poprzeczny zbliżony do trapezu. Wymiary: dł. 11,6 cm, grub. 3,5 cm, śred. otworu 2,3 cm (Ryc. 2 a).

Pobiedno pow. Sanok

Motyka, niezbyt regularnego kształtu z łukowatym obuchem i stożkowatym otworem, wykonana jest z drobnoziarnistego piaskowca koloru szaro-beżowego. Znalazł ją B. Bąk z Pobiedna na tzw. „Łączkach”, a przekazał Muzeum K. Bąk, tamtejszy nauczyciel. Wymiary: dł. 9 cm, szer. najw. 6 cm, śred. otworu 2,3 cm i 3,3 cm (Ryc. 2 b).

Strachocina pow. Sanok

Toporek kamienny, o łukowatym, asymetrycznym ostrzu, prostokątnym obuchu i stożkowatym otworze, wykonany z granitu koloru szarego. Wymiary: dł. 10,4 cm, obuch 3,2 cm × 3 cm, szer. ostrza 4 cm, śred. otworu 2,5 cm i 2,7 cm (Ryc. 2 c).

Nowotaniec pow. Sanok

W 1958 r. E. Muszański znalazł przy kopaniu fundamentów granitowy toporek, o nieco

łukowatym ostrzu, owalnym obuchu i stożkowatym otworze. Część pracująca toporka nosi ślady wyświecenia, boczna część uszkodzona pierwotnie, ścięta, co sprawia wrażenie asymetrii. Toporek ten został przekazany Muzeum przez tamtejszego proboszcza ks. J. Jakięłę. Wymiary: dł. 11,2 cm, szer. najw. 7,4 cm, szer. ostrza 4,6 cm, śred. otworu 2 cm i 3,3 cm (Ryc. 2 d).

Jaćmierz pow. Sanok

Fragment toporka znaleziony na polach pomiędzy Zarszynem a Jaćmierzem. Powierzchnia narzędzia jest starannie wygładzona, ostrze łukowate, asymetryczne, otwór stożkowaty. Zachowane wymiary: dł. 7,2 cm, szer. ostrza 4 cm (Ryc. 2 e).

Prusiek—Płowce pow. Sanok

Fragment toporka wykonanego z piaskowca drobnoziarnistego, koloru jasnobieżowego. Powierzchnia toporka w znacznej mierze zniszczona. Wymiary: dł. 15,6 cm, szer. otworu 3 cm (Ryc. 3 a).

Czaszyn pow. Lesko

Siekierka krzemieniowa, o przekroju czworobocznym, wykonana z surowca pasiastego, obuch siekierki ścieniony, ostrze asymetryczne, lekko wyszczerbione. Szersze ścianki narzędzia starannie wypolerowane, na obuchu i pozostałych ściankach widoczne ślady retuszu powierzchniowego. Jest to dar T. Sulimirskiego. Wymiary: dł. 8,7 cm, grub. 2,4 cm, szer. ostrza 4 cm (Ryc. 2 f).

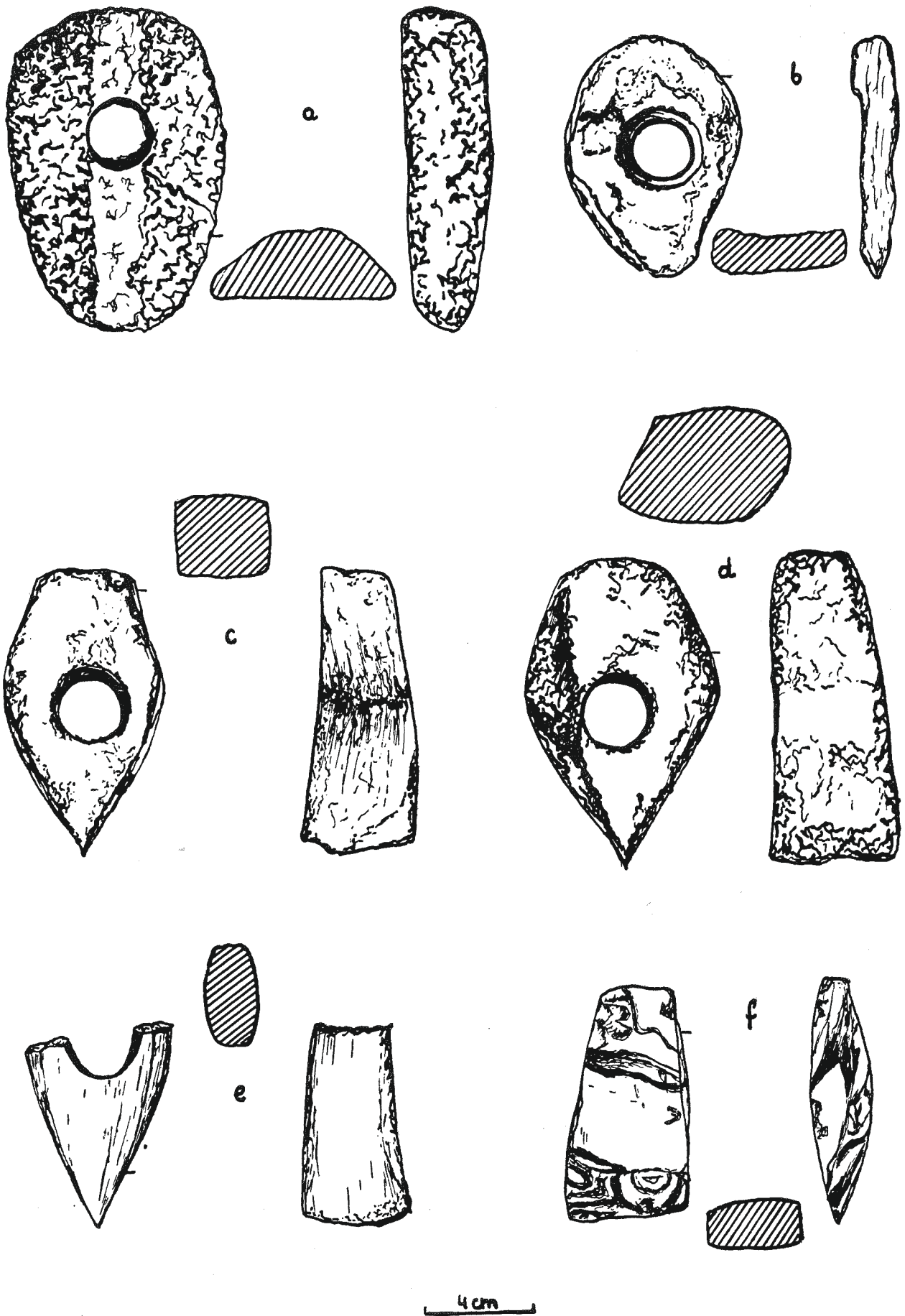
Nowosielce Kozickie grom. Wojtkowa pow. Ustrzyki Dolne

Fragment granitowego toporka, złamanego w otworze, o powierzchni niezbyt starannie wygładzonej. Został znaleziony na tamtych polach przez ucznia K. Kaczmarka. Zachowane wymiary: dł. 6,2 cm, szer. ostrza 4,3 cm (Ryc. 3 b).

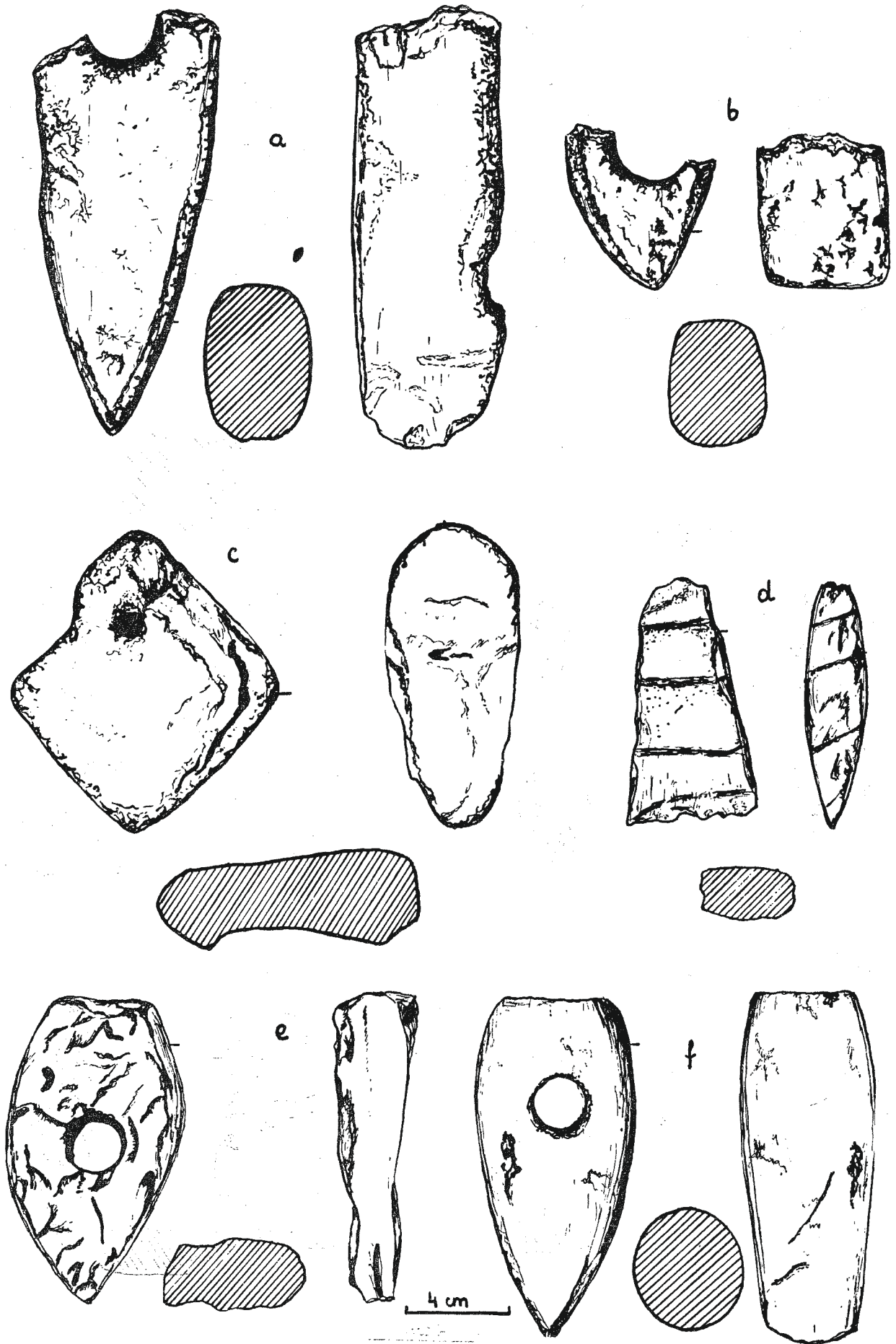
Zabytek kamienny, czworokątnego kształtu, wykonany z piaskowca drobnoziarnistego, koloru ceglasto-szarego. W jednym z kątów znajduje się ukośnie przewiercony, cylindryczny otwór. Przedmiot ten został znaleziony w rzece. Wymiary: dł. 11,2 cm, wys. najw. 5 cm (Ryc. 3c).

Orzechówka pow. Brzozów

Siekierka krzemieniowa wykonana z surowca pasiastego, koloru szaro-beżowego. Posiada symetryczny kształt, przekrój poprzeczny w przybliżeniu prostokątny (szersze ścianki lekko wypukłe), obuch ścieniony, łukowate ostrze. Powierzchnia szerszych ścianek, przy ostrzu, dokładnie polerowana, na pozostałych partiach widoczne ślady retuszu powierzchniowego. Ostrze siekierki silnie wyszczerbione. Znalazł

Ryc. 2. TURZAŃSK pow. Sanok — (a); POBIEDNIA pow. Sanok — (b); STRACHOCINA pow. Sanok — (c); NOWOTANIEC pow. Sanok — (d); JACMIERZ pow. Sanok — (e); CZASZYN pow. Lesko — (f); toporki kamienne — (a—e), siekierka krzemieniowa (f).

Ryc. 3. PRUSIEK—PŁOWCE pow. Sanok — (a); NOWOSIELCE KOZICKIE pow. Ustrzyki Dolne — (b, c); ORZECHÓWKA pow. Brzozów — (d); miejscowości nieznane — (e, f); toporki kamienne — (a, b, e, f), siekierka krzemiona (d), czworokątny przedmiot kamienny (c).

Rys. M. Zielińska

ją około 1958 r. w czasie prac przy budowie piwnicy, tamtejszy rolnik J. Chrobak. Wymiary: dł. 9,2 cm, grub. 2,2 cm, szer. ostrza 5 cm (Ryc. 3 d).

Miejscowość nieznana

Toporek wykonany z surowca wapiennego, koloru jasnobieżowego, o bardzo nieregularnych i nie wygładzonych powierzchniach. Ostrze toporka proste, obuch zgrubiały, otwór cylindryczny. Wymiary: dł. 11,6 cm, szer. najw. 6,6 cm, śred. otworu 2,2 cm (Ryc. 3 e).

Miejscowość nieznana

Toporek o przekroju owalnym, wygładzonej starannie powierzchni. Obuch okrągły, płasko zakończony, ostrze lekko zwężone, łukowate, otwór stożkowaty, przewężony w środku. Wymiary: dł. 12,8 cm, obuch 3,6 cm, szer. ostrza 4 cm, śred. otworu 1,2 cm (Ryc. 3 f).

Toporki i czworokątny przedmiot, o bliżej nieokreślonej funkcji, (prawdopodobnie ciężarek) wykonane są z surowców pochodzenia miejscowego, najczęściej piaskowca lub granitu. Ponieważ wszystkie są luźnymi znaleziskami, ich przynależność kulturową można określić jedynie z większym lub mniejszym prawdopodobieństwem.

Dwa granitowe toporki ze Strachociny pow. Sanok (Ryc. 2 c) i z Nowotańca pow. Sanok (Ryc. 2 d) wykazują wiele podobieństwa pod względem formy i surowca, a takie cechy jak romboidalny kształt, asymetryczne ostrze,

otwór umieszczony w połowie długości, sugerują przynależność tych toporków do kultury ceramiki sznurowej.

Być może toporek z nieznannej miejscowości (Ryc. 3 f), dwa fragmenty toporków z Prusieka pow. Sanok (Ryc. 3 a) i z Nowosielec Kozickich pow. Ustrzyki Dolne (Ryc. 3 b) o symetrycznych ostrzach, przekroju poprzecznym prostokątnym z zaokrąglonymi kątami, reprezentują narzędzia kamienne tej samej kultury.

Również toporek z Zagórza Starego pow. Sanok (Ryc. 1 e) na podstawie takich cech jak: łódkowaty kształt, owalny przekrój wyodrębnionego obucha, plastyczne żeberko biegnące w kierunku ostrza, można zaliczyć z dużym prawdopodobieństwem do toporków typu A kultury ceramiki sznurowej, występujących na terenie Pogórza Karpackiego¹. Być może fragment toporka z Jaćmierza pow. Sanok (Ryc. 2 e) należy do tego samego typu.

Określenie chronologii dwu toporków z Sanoka (Ryc. 1 a, d), a także z Pobiedni pow. Sanok (Ryc. 2 b) jest trudne ze względu na to, że nie posiadają zamierzonej formy, zostały tu wykorzystane przypadkowe kształty surowca. Siekierki wykonane są z krzemienia pasiastego. Forma i technika wykonania siekierki z Pielni pow. Sanok (Ryc. 1 c) pozwala zaliczyć ją do kultury amfor kulistych. Pozostałe dwie siekierki z Czaszyna pow. Lesko (Ryc. 2 f) i z Orzechówki pow. Brzozów (Ryc. 3 d) są być może również śladami penetracji wymienionej kultury na tych terenach.

Przypisy

¹ J. Machnik, *Studia nad kulturą ceramiki sznurowej w Małopolsce*, Wrocław—Warszawa—Kraków 1966, s. 44.